

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1949

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ
ΑΘΗΝΑ 2008

1. «Λόγος γιὰ τὴ μέθοδο μὲ τὴν ὁποία νὰ ὀδηγεῖ κανεὶς σωστά τὸ λογισμό του καὶ νὰ γυρεύει τὴν ἀλήθεια στὶς ἐπιστῆμες». Τούτῃ ἡ λύση μού φαίνεται ἀφογή καὶ ἀπὸ ἐπιστημονικὴ καὶ ἀπὸ λογοτεχνικὴ ἀποψη. Εἶναι μιὰ διατύπωση εὐκολόχρηστη ποὺ δὲν ἐνοχλεῖ κανέναν οὔτε δημιουργεῖ καμιά σύγχυση. Ἄν ὅμως μερικοὶ κρίνουν πὼς πρέπει ν' ἀποφύγουμε τὸ «μὲ τὴν ὁποία», νομίζω πὼς καὶ τὸ «ποῦ» μᾶς ὑπηρετεῖ καλά. Ἐχομε τότε τὴ δευτέρη λύση.

2. «Λόγος γιὰ τὴ μέθοδο ποὺ νὰ ὀδηγεῖ κανεὶς σωστά τὸ λογισμό του καὶ νὰ γυρεύει τὴν ἀλήθεια στὶς ἐπιστῆμες». Κι' αὐτὴ ἡ διατύπωση εἶναι νόμιμη κι εὐκολόχρηστη.

3. «Λόγος γιὰ τὴ μέθοδο γιὰ νὰ ὀδηγεῖ κανεὶς σωστά τὸ λογισμό του καὶ νὰ γυρεύει τὴν ἀλήθεια στὶς ἐπιστῆμες». Ἐδῶ δὲν ἔχομε τὰ τρία «γιὰ» ποὺ φοβόταν ὁ κ. Χρηστίδης, ἔχομε ὅμως δύο ποὺ εἶναι κι αὐτὰ πολλά. Ἐνας καλὸς πεζογράφος θὰ προτιμήσει νὰ τ' ἀποφύγει. Ἡ λύση αὐτὴ παρουσιάζει ἕνα λογοτεχνικὸ μειονέκτημα, εἶναι ὅμως ἐπιστημονικὰ ὀρθή.

4. «Λόγος ἀπάνω στὴ μέθοδο γιὰ νὰ ὀδηγεῖ κανεὶς σωστά τὸ λογισμό του κλπ.».

5. «Λόγος μὲ θέμα τὴ μέθοδο γιὰ νὰ ὀδηγεῖ κανεὶς σωστά τὸ λογισμό του κλπ.».

6. «Λόγος γιὰ τὴ μέθοδο ὥστε νὰ ὀδηγεῖ κανεὶς σωστά τὸ λογισμό του κλπ.».

Δὲν ἀποκλείω βέβαια νὰ ὑπάρχουν κι ἄλλες λύσεις.

* * *

Ἄφου πιάσαμε τὴ συζήτηση, ἄς προσθέσω καὶ τίς ἀκόλουθες παρατηρήσεις γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

α') Συμφωνῶ μὲ τὸν κ. Χρηστίδη ποὺ μεταφράζει τὸ «Discours» μὲ τὸ «Λόγος» κι ὄχι μὲ τὸ «Πραγματεία» ἢ «Μεθοδολογία» ποὺ μεταχειρίστηκαν ἄλλοι μεταφραστὲς. Ἄλλωστε ὑπάρχει κι ἡ αὐθεντικὴ ἐρμηνεία τοῦ ὄρου «Discours» ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Καρτέσιο σὲ μιὰν ἐπιστολή του, ποὺ ὁ κ. Χρηστίδης τὴ μνημονεύει στὴ σελ. 145: «Δὲ δάξω «Πραγματεία» (Traité), ἀλλὰ «Λόγος (Discours) γιὰ τὴ μέθοδο», γιὰ νὰ δείξω πὼς δὲ σκοπεύω νὰ τὴ διδάξω, ἀλλὰ μονάχα νὰ μιλήσω γι' αὐτὴν...»

β') Νομίζω πὼς τὸ «bien conduire» μεταφράζεται πιὸ αὐστηρὰ στὴ γλώσσα μας μὲ τὴ διατύπωση «νὰ ὀδηγεῖ κανεὶς σωστά» παρά μὲ τὸ «καλὴ καθοδήγηση».

γ') Γιὰ τὸ «raison» προτιμότερος, δαρύτερος, μεστότερος μού φαίνεται ὁ ὠραῖος δημοτικὸς ὄρος «λογισμός», παρά τὸ «λογικὸ» ποὺ ὑπερβολικὰ τρίφτηκε καὶ φτήνανε. Ἵπάρχει καὶ τὸ σημαντικὸ προηγούμενο τοῦ Πάλλη ποὺ χρησιμοποίησε τὸν ὄρο στὴ μετάφραση τοῦ Κάντ: «Κριτικὴ τοῦ ἀδόλου λογισμοῦ». Ἡ μόνη ἀντίρρηση θὰ εἶταν ἴσως ὅτι μεταχειρίζεται τὸν ὄρο «λογισμός» ἢ μαθηματικὴ ἐπιστήμη μὲ διαφορετικὴ ἔννοια. Δὲ μού φαίνεται ὅμως πολὺ δυνατό νὰ γίνεῖ ποτὲ ἀνάμεσα στὸ μαθηματικὸ «λογισμὸ» καὶ στὴ ἔννοια «raison». Μποροῦμε νὰ δε-

χτοῦμε τὴν περίπτωση σὰ μιὰ ἀπλή καὶ ἀκίνδυνη ὁμωνυμία.

δ) Ὅρισμένα ὀνόματα μεγάλων ξένων κλασικῶν ἔχουν καθιερωθεῖ στὴν πνευματικὴ μας παράδοση μὲ μορφὴ ἐξελληνισμένη: Δάντης, Σαιξπηρός, Σπινόζας, Καρτέσιος, Μολιέρος, Βολταῖρος, Ἐγγελος κλπ. Αὐτὰ, νομίζω, πρέπει νὰ τὰ κρατήσουμε ὅπως μᾶς παραδόθηκαν καὶ ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὴν πνευματικὴ μας ἱστορία καὶ ἀπὸ αἰσθητικὴ ἀντίληψη.

Εἶναι πιὸ ὠραῖα ἔτσι, μὲ τὴν κάπως ἀρχαιοπρεπὴ ἐπισημότητα ποὺ τοὺς ἔδωσαν οἱ παλαιοὶ (πιὸ ὠραῖα, ἐννοῶ, μέσα σ' ἑλληνικὸ κεῖμενο). Προτιμότερο λοιπὸν μού φαίνεται τὸ ὄνομα «Καρτέσιος» ἀπὸ τὸ «Ντεκάρτ» ποὺ υἱοθετεῖ ὁ κ. Χρηστίδης. Ἄλλωστε τὸ «Καρτέσιος» εἶναι καὶ πιὸ πραχτικὸ, γιὰτὶ φανερὰ συνδέεται μὲ τὰ «καρτεσιανός» καὶ «καρτεσιανισμός».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

Ὁ Γ. Βιζυηνὸς καὶ τὰ χειρόγραφα του

Δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς, ποὺ παρουσιάσθηκε στὸ σπίτι μου ἕνας θράκας πρόσφυξ ἀπὸ τὴ Βιζῶ, συγγενὴς ἀπὸ τὴ γυναίκα του μὲ τὸ Γ. Βιζυηνό. Ἦρθε κομίζοντας ἕνα χειρόγραφο του. Ἐνα χοντρό ἀλμπουμ δερματοδεμένο μὲ πολλὰ φύλλα, κατάργεμο μὲ τραγούδια τοῦ ποιητῆ ἰδιόγραφα. «Σὰς φέρνω, μού εἶπε, τοῦτο τὸ χειρόγραφο ἀπὸ τὰ πολλὰ του χειρόγραφα, ποὺ περισώθηκαν στὰ 1922 σὲνα κασόνι ὀλόγεμο στὴ Ραιδεστό: στὸν καιρὸ τοῦ διωγμοῦ μας καὶ τῆς φυγῆς μας ἀπὸ τὴ Θράκη. Τί ἀπέγινε ὄλο τὸ κασόνι δὲ γνωρίζω. Μέσα στὴν παραζάλη μας χάσαμε τὰ βγά καὶ τὰ καλάθια».

Τὸ χειρόγραφο μού γέννησε μιὰ ἱερὴ συγκίνηση. Ξεφυλλίζοντάς το δοκίμασα τὴν πικρία πὼς ἕνας ἄνθρωπος σὰν τὸ Βιζυηνό πῆγε μὲ θάνατο πικρὸ, ἀφίνοντας σκόρπιο τὸ ἔργο του, γιὰ νὰ τυραγιέται σήμερα ὁ πνευματικὸς κόσμος νὰ βρῆ τὸ χαμένο του ἔργο καὶ τὸ σκόρπιο. Ἀμέσως ἔγραψα ἕνα ἀρθρίδιο στὸ «Βῆμα» τῆς 22ας Νοεμβρίου καὶ ἀνάγγειλα τὴν ὑπαρξὴ τοῦ χειρογράφου αὐτοῦ. Τὸ περιέγραφα καὶ εἶπα τὴν ἱστορία του καὶ παρέθεσα μερικὰ τραγούδια του, ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ἀπλή, καλλιέροη καὶ εὐγενικὰ λυρική ποίησή του. Τὰ τραγούδια του τὰ ὀνομάζει Λυρικά καὶ εἶναι κατάργεμα τὰ 268 φύλλα μὲ τὸ μέλι τῆς ποιητικῆς δημιουργίας τοῦ ἀλησμόνητου ποιητῆ, ποὺ ὅσο καὶ περνᾷ ὁ καιρὸς, τόσο καὶ μεγαλύνεται ἡ μνήμη του. Τοῦ χειρογράφου αὐτοῦ φαίνεται πὼς δὲν εἶναι πουθενά καταγραμμένο τὸ περιεχόμενο. Μερικὰ του τραγούδια εἶναι δημοσιευμένα, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα εἶναι ἀγνωστα ἴσως. Τὸ χειρόγραφο ἔπρεσε καὶ σὲ χέρια ἄλλα. Ὁ καθηγητὴς κ. Ξηρέας τὸ εἶχε ἀρκετὸν καιρὸ, ὅπως καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης του Ἄημου Πειραιῶς κ. Κλώνης καὶ ἄλλοι, ὅπως μού εἶπεν ὁ συμπατριώτης μου κάτοχος τοῦ χειρογράφου. Πολλὰ του φύλλα εἶναι ἀποκολλημένα καὶ τσαλακωμένα, λείπουν καὶ πολλὰ στὴν ἀρχὴ ἀποκομμένα ὀλότρελα.

Στὸ φύλλο 4 ἔχει ἓνα τετράστιχο :

Βλάστησε τὰ γονικά μου
καρβουναςβεστάδων ρίζα
Γιῶργη λένε τὸνομά μου
τὸ φτωχὸ χωριὸ μου Βίζα

Στὸ φύλλο 268, ὅπου τὸ τελευταῖό του τραγουδι, εἶναι καταγραμμένη: «Ἡ θλίψις μου»

Γιὰ τὴν ὀλίγ' οἱ φίλοι μου χαρὰ
δὲν θέλω φειδωλό νὰ μὲ εἰποῦνε,
τῶν τραγουδιῶν μου τὰ γοργὰ φτερά
σταῖς συντροφιαῖς των τὴν σκορποῦνε
ἀνόθευτη καὶ καθαρή.
'Αλλὰ τὴν θλίψη ὅπου πλημμυρεῖ
εἰς τῆς καρδίας μου τὰ δάθη
κάνεις, κάνεις δὲν θὰ τὴν μάθη.

Δὲν εἶν' ὁ κόσμος ὄλος ἀπαθής
τόμολογεῖ αὐτὸ πρὸς ἐπαινὸν του,
Μὰ ἔχει τόσας θλίψεις ὁ καθείς,
ποῦ μόλις καὶ τὸν ἑαυτὸ του
ἀδειάζει νὰ παρηγορῇ.
Λοιπὸν τὴν θλίψιν ὅπου πλημμυρεῖ
εἰς τῆς καρδίας μου τὰ δάθη
κάνεις, κάνεις δὲν θὰ τὴν μάθη.

'Εγνώριζ' ἄλλοτε μιὰ χριστιανὴ
ἀπόλους μας πλειότερο θλιμμένη.
'Αν ἤξευρα ποῖαν οὐ καρδιὰ πονεῖ
θὰ ἐπετοῦσα νὰ μου γίνῃ
παρηγορία γλυκερή.
Αὐτὴ τὴν θλίψιν ὅπου πλημμυρεῖ
εἰς τῆς καρδίας μου τὰ δάθη
αὐτὴ μποροῦσε νὰ τὴν μάθη.

Μὰ μίσεψε σὲ χώρα μακρυά,
ποῦ εἶδης δὲν ἤμπορεῖ νὰ φθάσῃ
'Αχ! μοῦ ἀπέθαν' ἡ καλὴ γρηά,
Καὶ μοῦ τὴν ἔχουνε σκεπάσει
μέσα στὴ γῆ τὴν παγερή!
Γιὰτὸ τὴν θλίψιν ὅπου πλημμυρεῖ
εἰς τῆς καρδίας μου τὰ δάθη,
κάνεις, κάνεις δὲν θὰ τὴν μάθη.

Νοέμβριος, Λονδίνον, 1882

'Ελπίζω γρήγορα νὰ ξεκαθαρίσω τὸ χειρόγραφο, ὅπότεν θὰ ξαναγυρίσω στὸ θέμα τῶν χειρογράφων τοῦ ποιητῆ, ποῦ ὑψώνει τὰνάστημά του στὸ Πάνθεο τῶν πνευματικῶν ἡρώων τοῦ Ἑλληνισμοῦ περιλαμπρο.

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ
15-XII-48, Ἀθήνα

Ἡ «Πνευματικὴ Διεθνής».

Ἀγαπητὴ «Νέα Ἑστία».

Ὁ Διευθυντὴς σου καὶ ἀγαπητὸς φίλος καὶ Πέτρος Χάρης, μεταφέροντας τὴν προπερασμένη Κυριακὴ στὴν «Ἐλευθερία» τὴν πληροφορία γιὰ τὴν πρόσφατη ἰδρυση τῆς «Πνευματικῆς Διεθνούς» — πρωτοβουλία ποῦ εἶχαν μερικοὶ ἀληθινὰ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος, ὅπως ὁ Μπρετόν, ὁ Καμύ, ὁ Σάρτρ, ὁ Ὁλλανδὸς Γιέφτ

Λάστ, ὁ Ἴταλὸς Κάρλο Λέβι, ὁ Γερμανὸς Θεόδωρος Πλιθιέρ κ. ἄ. — ἐξαίρει, εὐλογα, τὴν πρωτοβουλία καὶ τὴ θεωρεῖ — ὅπως καὶ εἶναι — σὰν μιὰ πρώτη ἐκδήλωση τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων νὰ «ὀργανώσουν», στὸ δικό τους τομέα, τὴν ἀμυνα τῆς ἐλευθερίας κατὰ τῶν ἐπιβουλῶν τῆς στρατευμένης, γιὰ τὸν ἀποπνιγμὸ τῶν ἐλεύθερων συνειδήσεων βίας, μ' ὁποιαδήποτε μορφή καὶ ἂν ἡ βία αὐτὴ ἐκφράζεται.

Θὰ σὲ παρακαλοῦσα νὰ μοῦ φιλοξενήσης τίς γραμμὲς αὐτὲς σὰν μιὰ ἀπλὴ ὑπόμνηση — χωρὶς ἢ ὑπόμνηση νὰ διεκδικεῖ κανενὸς εἶδους ἀναγνώριση γιὰ τὴν ... προτεραιότητα τῆς προτάσεως. Ἐπειδὴ ὅμως μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ γιὰ τοὺς ἀρχόσχιλους μελετητὲς τῆς πνευματικῆς μας ἱστορίας, διεκδικεῖ κάποιον χῶρον στὶς στήλες σου.

Δημοσιεύοντας σὲ σειρὰ τεσσάρων τευχῶν τῆς «Νέας Ἑστίας» (1η Μαΐου 1945 - 15 Ἰουνίου 1945) κάποια μελέτη ποῦ τιτλοφοροῦσα «Τὸ ζωτικό μῖσος» (χρονικὸ καὶ προοπτικὴ), ἔγραφα ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, ὑπερασπιζόμενος τὴν ἀνάγκη τῆς ὀργανωμένης ἀντίδρασης τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων κατὰ πάσης μορφῆς βίας, καὶ τ' ἀκόλουθα :

«... Προτείνω μιὰ νέα διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ πνεύματος ποῦ θὰ βασιστῇ στὴν ἀξίωση τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας τῆς γνώμης, ἐλευθερίας καταπατημένης, τραυματισμένης, ἐξουθενωμένης ἀπὸ τὰ καθεστῶτα τῆς βίας καὶ τοῦ ἐλέγχου, ἐλευθερίας πνιγμένης μέσα στοὺς βρόχους συστημάτων καὶ ἰδεῶν ποῦ στάθηκαν οἱ πυρῆνες τῆς κακοδαιμονίας καὶ τὰ κίνητρα τῆς σφαγῆς. Τὸ αἶτημα δὲν εἶναι μόνον ἀνάγκη ἐλληνικὴ. Εἶναι ἀνάγκη παγκόσμια καὶ ποτὲ ἄλλοτε δὲν τίθεται μὲ τάση κατηγορηματικὴ ἐπιτακτικότητα ὅσο τώρα, ὅταν τὸ δεύτερο δράμα ποῦ ὑπῆρξε ἡ λογικὴ συνέχεια τοῦ πρώτου, συγκομιζεῖ τὸ θάνατο, τὸ πένθος, τὰ ἐρείπια καὶ τὴν ἀγωνία γιὰ τὸ ξανάρχισμα μιᾶς νέας ζωῆς...

«... Ἡ πρόταση, ὅπως διατυπώνεται, δὲν θὰ εἶχε σημασία μεγαλύτερη ἀπὸ μιὰν ἀπλὴ «φιλολογικὴ» διαμαρτυρία, ἢ ἀπὸ μιὰν ἀπλὴ συμβολικὴ προβολὴ τοῦ αἰτήματος — ἂν δὲν εἶχε μιὰν ἀπαραίτητη συμπλήρωση. Ἄν δηλαδὴ προνοοῦσε μόνον γιὰ τὴν ἐκδήλωση τῆς θέλησης καὶ ὄχι γιὰ τὴν ὀργάνωση τῶν καλῶν θελήσεων... Ζητοῦμε τὴ δραστηριότητα, τὴ μαχητικὴν θὰ ἔλεγα, ἂν ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴ λέξη τῆς ἐποχῆς, ἐνότητα τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος γύρω ἀπὸ τὸ βασικὸ αἶτημα τῆς ἐλευθερίας, τὴν ἐνότητα ποῦ θὰ ἦταν ἱκανὴ νὰ ὀρθώσῃ ἓναν ἀποτελεσματικὸ ἠθικὸ φραγμὸ ἐναντίον ὁποιασδήποτε ἀποπειρας τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας γιὰ τὴ φέμωση τῆς ἐλεύθερης σκέψης, τὴν ἐνότητα ποῦ θὰ ἦταν ἀποφασισμένη νὰ μείνῃ ἐνότητα, ἀντιμετωπίζοντας κάθε περιπέτεια, κάθε ἐκβιασμό...»